

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Acta Ecclesiae Mediolanensis

Acta Synodalia Dioecesana Ecclesiae Mediolanensis, Pars Secunda

Borromeo, Carlo

Brixiae, 1603

Regvlae, Et Instrvctiones De Nitore Et Mvnditia Ecclesiarum, Altarium,
Sacrorum locorum, & suppellectilis ecclesiasticae. Caroli S. R. E. Cardinalis
Tituli Sanctae Praxedis, Archiepiscopi iussu, Ex ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-11399

REGVLAE,
ET INSTRVCTIONES
DE NITORE ET MVNDITIA

Ecclesiarum, Altarium, Sacrorum locorum, & sup-
pellectilis ecclesiasticæ.

Caroli S. R. E. Cardinalis Tituli Sanctæ Prædixis,
Archiepiscopi iussu,

Ex Concilij Prouincialis V. decreto confectæ, & in Synodo XI.
Mediolanensi promulgatæ, ad prouinciæ
Mediolanensis vsu,

2102. 3.

SACRARVM re-
rum munditiam, ec-
clesiasticis sanctio-
nibus præceptam, à
maiorum nostrorù
consuetudine, dili-
gentique vsu acce-
ptam, graui decreto prouinciali à nobis
constitutam, non satis visum est vniuer-
sè ijs præscribere, qui eiusmodi curæ
præfecti sunt; nisi certas etiam & pro-
prias præceptiones explicaremus, qui-
bus res singulæ mundæ seruariantur; at-
que id eò magis faciendum fuit, quòd & in
omnes partes deberi intelligitur cultui,
officijsque diuinis; & faciliè etiã ex vsu
quodam incòsiderato à sacris ministris
negligi perspicitur. quæ quidem non ad
rerum diuinarum decorum tantum va-
lebunt; sed ad ipsarum quoque rerum in-
tegritatem, & incolumitatem, quæ cum
munditia coniuncta est, plurimum con-
ducent. debebunt verò qui eiusmodi cu-
rationem sortiti fuerint, his præscriptis
ita uti; ut cum omnia in eis còtenta præ-
stiterint, industriè suæ tamen aditum ad
alia omnia clausum nõ arbitrentur, qui-
bus opus Domini perfectius efficiatur.

Primum igitur bis annis singulis, se-
mel ante natalis Domini diem, iterum
ante pentecostes solènitatem, vniuersè

ecclesiæ, & facellorum superficies inte-
rior, à solo ad fastigium emundetur dili-
genter à puluere, operibus araneorum,
& omni sorde, per operarios in rebus e-
iusmodi exercitatos.

Idem præstetur in facie ecclesiæ, si arti-
ficio sit ad puluerem aut sordes, contra-
hendas apto.

Quod sculptum, fictum, celatum fue-
rit, præsertim si idem sit pictum, aut au-
ratum; molliter tractetur, sepiusque si
opus sit, purgetur; adhibitis ad tergen-
dum mollibus penicillis, aut scopulis ex
palustris arundinis quasi pluma.

Columnarum, si sint, bases saltem; va-
sa aquæ benedictæ; gradus; cancelli; ta-
bulæ quæ sepulcra claudunt; mensæ alta-
rium, si consecratæ non sint; sacrarij pars
exterior; labra ad vsu manum abluen-
darum; & omnia lapidea quæ in ecclesia
& sacrificia sunt, nitida reddantur: quæ
asperiora sunt, arena & aqua fricentur;
leuigata, aqua & cinere: lucida tergan-
tur, adhibito eo veluti vnguine, seu pul-
te, quæ sit ex politura crytalli, cum pan-
no coactili, quem seltrum appellat, aut
verò etiam ratione præscripta supelle-
ctili, quæ est ex aurichalco, quæ vei dè ita
absterfa, & lauata fuerint, siccentur etiã
diligenter.

Singulis mensibus, si fieri possit, eadè
pars

pars interior ecclesie & capellarum mundetur, quantum homo in solo stans, & scopulam arundini seu perticæ bene longæ alligatam adhibens, facere possit. Neque verò tunc omittatur pars superior capellarum, si arundo pertingat. tum anguli omnes verrantur, scannis qui buscunque, altariumq; suppedaneis seu bradellis remotis. si id commodè fieri possit. ad huiusmodi autem vsum etiam adhiberi poterunt perticæ coniunctæ, & per funem ductiles; ita ut magis minusve altè adigi pro necessitate possint. Eadem diligentia sacristæ adhibeatur.

Quæ ex ligneo nuceo, aut simili sunt, ostia, valuz, suggestus, subsellia chori, lectoria, candelabra ad chori vsum, cornua quibus sustinentur lampades, altarium suppedanea, sedes confessionales, scabella genualia, seu scanna ad genuflektendum, scrinia, armaria, & si quæ alia sunt huiusmodi in ecclesia, & sacristia, eodem temporis interuallo bene abitergantur laneo panno, aut lineo crasso, sed molli.

Solum chori ligneum bene itidem fricetur crassiori panno.

Bis verò singulis annis, eadem, quatenus commodè fieri possit, fricentur nucleis in panno inclusis: præter ea tamen, quæ sandaracha, quam vernicem dicunt, sunt oblita.

Interim dum hæc præsentur, velentur picturæ, & altaria testæ sint.

Vas aquæ benedictæ, præter eam accuratiorem fricationem, bene etiam lauetur scopula, & spongia tergatur, quotiescunq; aqua benedicta renouatur.

Labra item lapidea sacristiæ, ex quo scilicet, & in quod aqua effluit ad manus sacerdotum abluendas, eodem modo, & tempore mundentur, præter eandem illam accuratiorem emundationem.

Specularia vitrea, si alto loco sint, cum vniuersæ ecclesie partes, ut præscripsimus, purgantur; si humili, singulo mense scopula arundinea vel humida spongia mundentur, & panno lineo abstergantur.

Cancelli ferrei (qui nigra litura, non leuigatione nitere debent) & si quæ sunt candelabra ferrea, singulo mense, pulvere prius excusso, panno abitergantur. eodem tempore, quod ornamentorum in

eis fuerit ex aurichalco, mundetur ad rationem candelabris infra assignandam. Sciat verò sacrista rationem illius commixtionis, quæ fit ex fumo olei ex lumine expressi, sandaracha, & viridi æris ærugine, ad ferrea eiusmodi nigra litura illustranda: & scriptam apud se habeat, ut cum opus fuerit, adhibeat.

Pauimentum ecclesie pridie omnium festorum dierum qui publicè seruantur, sacrista purget à prandio, antequam mutatio fiat paramentorum, si facienda sit. postridie item bene mane, si eo fuit magnus populi concursus, præterea in media hebdomada, si id festi causa non fiat. quòd si incidant plura festa còtinerent, quotidie sub noctem clausis ianuis verret. Singula saltem hebdomada purgabit pauimentum sacellorum, chori, & sacristiæ: & eodem tempore scopula arundinea purgabit gradus, & suppedaneæ altarium, valuz Ecclesie, genualia, scanna quæ in ecclesia habentur, subsellia chori, cancellosque capellarum. Nè puluis excitetur; priusquam verret, aspergat aquam, non manu, sed scopula guttatim. ne item adhibeat scopas, quæ asperitate pauimentum lædant. si lutum in hæserit, apto aliquo radulæ genere eradat. habeat igitur sacrista ad hos omnes vsus sua instrumenta certis & aptis locis recondita, perticas, arundines, scopas paruas & magnas, firmas & molles, capsulas quoque manubriatas ad purgamenta excipienda & efferenda, & eiusmodi.

Bis autem singulo anno accuratiore aliqua ratione pauimentum si opus fuerit purgare studeat, ut etiam labes quæ contraxerit, omnino, quantum fieri possit, eleuantur.

Si quid aræ est ante ecclesiam, purget itidem pridie cuiusque diei festi: tum illud curet diligenter, ut exterior ecclesie pars circumcirca munda sit; non fordes adsint, non frutices, non herba altior, non locus aliquis immundus: & prout locus ferre, aut poscere videatur, curet etiam, & cum superiore agat, ut circummaniatur.

Pauimentum campanilis verratur singula hebdomada. pars conuexa imi tabulati, & parietes infra illud, singulis mensibus adhibita pertica, ut in ecclesia,

na; superiora autem tabulata itidē quandoque purgentur.

Capitulæ ad expuendi vsum, saltem octavo quoque die vndequaque; panno crassiore circumfricentur, & mudentur; calx sputo sordida amoueat, & si opus sit, noua addatur. quod si ramenta sint, bis singula hebdomada. quæ sputo madent amouentur; sicca addantur. aeri etiam quandoque capite exponantur, puta alternis hebdomadis.

Armariæ, & serinia sacristiæ; præter quod dictū est, singula hebdomada scopula arundinea mudentur.

Altaria bis singulis annis cum sudum est à finitis Missis ad vesperum spoliata sint, & suppedanea item amota; vt sicci aeris sentiant beneficium. quo tempore tum altaria ipsa vndequaque; mudentur, tum suppedaneorum pars, quæ subter est.

Cum mappa mutantur & pallia, altaria quoque ipsa mudentur arundinea scopula, tela etiam cerata quæ sacro lapidi hæret, leuiter purgata; siue lapis sit insertus, siue totum altare capiens. quod si aliquo casu accideret ita testum non esse; ob reuerentiam sancti chrisimatis ne purgetur, tangatur ve.

Iconæ cum ornamentis suis, si picta sint, vel inaurata; sanctissimæ Eucharistiæ tabernaculum cum suo integumento; & quæcunque huiusmodi picta, vel inaurata adiuncta sunt altaribus; item umbellæ superimpedentes, singulis mensibus mudentur, caudis vulpinis, aut arundinea scopa.

Suppedaneum altaris quotidie mudentur arundinea scopa saltē, si in eo Missa faciendā sit.

Arcula item, quæ à latere Evangelij ad sputum excipiendum haberi solet, circumfricetur, & purgetur octavo saltē quoque die.

Fenestellæ vrcolorum saltem octavo quoque die eadem arundine bene purganda sunt.

Candelabra, Cruces, Thuribula, & reliqua suppellex argentea, quantum fieri possit, manibus nudi ne contrectentur, sed adhibito panno; aut verò parte quæ argentea non sit, capiatur. dum exposita est (quod ferè non nisi interdium esse debet) adsit semper qui custodiat, antequam

recondatur, excutiat, si quid pulueris, ceræ, aut inquinamenti accesserit, & extergatur leniter, adhibito etiam lineo & molli panno. condita autem sit vnaquæque res theca sua, nè quid sordium accipiat. cum aliquid tamen purgatione egere visum fuerit, palea combusta adhibita panno lineo leniter præstabitur. quod si quid valde sit denigratum, puta thuribulum ignis causā, aut etiam multa cera adhæserit; in lixiua, cui sal sit admixtum, ebulliente, detergendum erit, adhibito penicillo ex setis suillis confecto. caueatur tamen, nè si quæ pars inaurata sit, aurum vi salis deturatur. qua in re quid agi debeat, consulantur periti.

Calices bini, & patenæ binæ saltem, vbi duodecim sacerdotes Missā faciunt, quintodecimo quoque die leui manu aqua tepida lauentur.

Sexto quoque mense, saponem molliori; tuncq; post quartam horæ partem, quæ maneant in sole, calida lixiua bene abluantur, adhibendo penicillum aliquem ad saponem bene amouendum, præsertim vbi fuerit cælutura. poterit etiam id fieri fursure cocto; & tunc statim aqua munda bis aut ter abluendi essent. præstetur verò ab eo qui in sacris sit, in vase ei vsui, & lauandis corporalibus & purgatorijs tantum destinato: quod ex ablutione superfuerit, in sacrarium fundatur. Vbi verò minor sit numerus sacerdotum, rarius id fieri poterit ex proportione numeri sacerdotum, & die rum.

Suppellex inaurata, aut inargentata, eadem cautione tractetur, qua argentea. si semper exposita est, octavo quoque die panno lineo tergatur molliter; si recondenda sit; tergatur tunc. poterit etiam inaurata saponem, aut fursure purgari, vt dictum est de calicibus.

Candelabra, & cætera ex aurichalco tractentur adhibito panno, vel ferrea summitate capiantur. si perpetuo vsui adhibeantur, tertio quoque die à puluere & cera si fortè deflexerit, mudentur; si reponenda sint, tunc etiam id fiat. Præterea quarto quoque mense, si nunquam fuerint exposita, abstergantur diligenter puluere pumiceo; aut eo quem dicunt

tri-

tripoli, adhibito corio bubalino; aut si utrunque desit, latere in tenuissimum puluerem redacto, & loco corij, panno asperiore, quem dicunt saia; nullo verò modo adhibenda est aqua. recondita huiusmodi, tabulis crassioris chartæ, aut saccis lineis amicta habeantur, qui puluerem arceant, ut nitida & lucida semper seruentur.

Candelabra lignea, si ad usum quotidianum sint, octauo quoque die panno diligenter mundentur, cera si fortè adhaerit, leniter abasa: si recondantur, tunc idem fiat: & loco sicco, & circumuestita habeantur. id de maioribus candelabris seu cereoferariis etiam intelligitur. idemq; de imaginibus Angelorum ligneis. ratio, quæ candelabra lignea minime picta mundentur, erit; ut nucleis panno laneo super imposito circum circa valida manu fricentur, ita ut succus exprimat: siquidem perpetuo usu adhibeantur, semel id fiat singulis mensibus, alioqui cum exponenda sunt.

Lampades vitreæ, quæ sunt quotidiani usus, quintodecimo quoque die fursure & aqua calida abstergantur.

Vrceoli, præter id quod quotidie fit, singulis mensibus diligenter purgantur, adhibito ouorum cortice bene contrito, cum ligneolo aliquo instrumento ad fordiculas bene eleuandas: aut verò alia ratione, si quæ aptior inueniatur. opercula vrceolorum, quotidie cum reponuntur, bene siccentur, si madeant. tum etiã pelles vrceolorum abstergantur, siccenturque; si stannæ fuerint, tertio quoq; mese lixiua feruenti lauentur, & auena, vel farre vestito, seu onorum cortice bene contrito fricentur. post, iterum aqua lotæ in sole siccentur, & panno lineo mundo abstergantur.

Emunctoria, tum bis saltem singula hebdomada purgantur, si sordes ex emulsionem inhaerint; tum decimo quinto quoque die latere contrito, aut cinere sine aqua mundentur. extinctoria semel singulis mensibus feruenti aqua & cinere lauentur, absterganturque; sed si sint ex aurichalco, abstergantur ratione ei generi præscripta.

Aenea vasa pro ablutione calicum, & corporalium, purificatoriorum, antequam

adhibeantur, & post, bene abluantur. bis verò singulis annis abstergantur accuratè latere contrito, vel arena & aqua. si stanno sint illita, adhibeatur fursur & aqua. eodem tempore vas ad hostias conficiendas paratum lauetur & abstergantur ratione præscripta, secundum materiam suæ generis.

Instrumentum ad hostias conficiendas, cum usu fuerit sacrilla, oleo perfundat: & utranq; partem charta interposita simul iungat. quæ in exteriori parte fuligo haerit, abradat; postea eandem partem crassiore panno tergat, & ita reponat.

Lineæ omnia, albæ, amictus, superpellicea, mappæ, panni, & si quid aliud est diuini cultus gratia paratum, separatim ab indumentis domesticis lauanda locentur; agaturque, ut melius quàm ea purgentur, & poliantur. rarius autem vel crebrius pro sereni coeli opportunitate id fiat. hoc numero tamen ne censeantur, quæ ad manus, faciemq; lauandam, & ad nares purgandas in sacrificia habentur.

Ternæ altarium mappæ, superior quidem singulis mensibus; inferiores verò quater in anno mundæ apponantur.

Superpellicea ministrorum, decimo quinto quoque die munda adhibeantur: corporalia, tertia quoque hebdomada: albæ decimo quinto quoque die: sudario la ad necessitatem purgandarum narium, quoties opus sit: cinguli alternis mensibus: manutergia altarium, item amictus, octo dierum spatio mutantur: & hæc saltè ubi duodecim sacerdotes Missam faciant.

Vbi autem pauciores sint sacerdotes, ex defectione numeri sacerdotum poterit augeri prorata parte numerus dierum.

Purificatoria singulorum sacerdotum itidem spatio octo dierum, vel ad summum quindecim: superpellicea confessoriorum singulis mensibus; item quæ vsui vario sacerdotalium, & clericalium ministeriorum destinata sunt, ad eandem ferè rationem.

Cætera superpellicea bis toto anno lauari sufficent; vere scilicet, & Autumno.

In suppedaneo armarij, seu mense, ubi consistit sacerdos sacra indumenta su-

mens, perpetuò stratus sit crassior pannus; ne quâ parte indumenta scedentur.

Lintea sacristiæ ad manus abstergendas, singula hebdomada munda ponantur, tum valde humido cælo quotidie sic sentur admota igni.

Mappæ ad sanctæ cõmunionis vsum, contractiores quidem alternis hebdomadis, maiores verò alternis mensibus mutantur, quæ purificationis gratia habentur, prout necesse fuerit; modò, vt mundæ semper sint.

Quòd autem hæc mutationum intervalla præfiniantur, non ideo tamen extraordinariè quoque fieri non poterunt, si oporteat, prout ei vsum fuerit, cuius hoc interest; puta si ex labe, quæ fortè aspersa sit, aliquid saluo decore non possit adhiberi; aut alia causa incidat.

Præcipuis solennitatibus, sicuti Natali Domini, Resurrectione, Ascensione, Pentecoste, solennitate Corporis Domini; Natiuitate, Assumptione, & annunciatione Beatissimæ Virginis; festo Sancti Ambrosii, omnium sanctorum, & Sancti titularis ecclesiæ, & si quæ sunt eiusmodi, munda omnia adhibeantur: & pulchriora item ad descriptionem de appàrata faciendam.

Mappæ altarium Missis finitis contegantur stragulis suis. prius verò leuiter purissima scopula, eius generis quod vestimentis adhibetur, propriè ad eum vsum destinata, purgentur. ipsa stragula singula hebdomada diligenti agitatione à puluere mundentur, & purgentur; præter id quod etiam quotidie mane eadem leuius excuti debent, tum acri tertio quoque mense exponantur.

Corporalia, & purificatoria, cum remouentur, vt alia adhibeantur munda, ponantur in arcula seu canistro ad eum tantum vsum destinato: & antequam foras dêtur ad lauandum, domi ab eo qui sit in sacris lauentur in proprio vase superius commemorato, lixiua, & sapone adhibito; & mox bis aqua sola abluantur, quod ex lauatione superest, in sacrum fundatur.

Albæ, & superpellicea lauta, crispanda dentur more solito; quoties reponuntur, aptè saltem contorqueantur, si non crispentur.

Corporalia item dentur personis pœnitentibus, vt amyto inducto ea durefcere faciant, & complicant præscripta ratione. tempus huic operi aptum erit à Mense Maio ad Octobrem.

Recondantur verò hæc linea omnia bene sicca & complicata separatim suis locis, vt sint in promptu; apponantur quæ rosæ siccæ, & lauandula, aut similia, tum ad maiorem munditiam & elegantiam, tum vt à tineis libera sint.

Nullus sacerdos ad Missam faciendâ accedat sedis calceis, aut crepidis. ideo semper crepidè in sacristia habedè sunt ad eiusmodi vsum. si sacerdos sit externus, eius rei admonetur, neque verò itè ministri ad inseruendum accedant, nisi mundis calceis, aut crepidis.

Habeatur coram in sacristia scopula, qua sacerdotes & clerici vtantur ad vestimenta mundanda, antequam ad sacrum accedant.

Omnia indumeta distinctis proprijs serinijs habeantur; & secundum coloris, pretijque varietatem: linea quoque pro genere & pretio distincta sint, apponanturque cuique generi propriæ schedulæ.

Casulæ recondantur ductilibus capsis, quæ in armaria inseruntur; atque posita crassiore charta quæ fundum caplæ contegat, appositisque sic eis rosarum folijs, & lauandula, aut similibus; ponatur casula cum manipulo suo, & stola; mox aliæ eiusdem generis pro altitudine caplæ. addantur item integumenta Missalium, quæ sint eiusdem generis, & sacculi seu burse corporalium. recondantur verò casulæ bene extentæ sine ruga aut plicaturæ; eodem modo damatica, & tunicellæ. supra omnia autem alia charta sit, vt res mundiõres seruetur. Quæ sunt ex auro, seu argenteo panno, aut ornamenta habent auro vel argento asperiora; habeant pannum inter vttranque superficiem, ne confricata corrodantur.

Pluuialia, maximè si aurea vel argentea sint, vel recondantur in amplo armario extenta; vel reponantur plicata vt alia; ita tamen vt nullo modo inflectatur quæ pars pensilis à tergo est; & interponatur pannus, vt modò dictum est.

Quandocunque extrahuntur hæc indumenta, substernatur eis mappa munda;

da: & si aliquo spatio relinquenda sint, stragulum supersternatur.

Quæ raro adhibentur, quandoque in sereno cælo explicata exponantur, nè fortè mucescant, vel malè oleant; sed nõ in sole. poterit id fieri mensè Maio, & Septembri, & semel in hyeme, pro oportunitate temporis.

Pallia altarium habeantur semper si fieri possit suis telaribus extente affixa, poteruntque vni aſserculorum structura duo affigi diuersi coloris; vt pro diei conditione necesse non sit nisi vertere telaris faciem. ita in amplo armario erecta habeantur, dempta linea filamentorum, quæ asluta non sit. interponatur verò pannus, siue inter duas palliorum facies in armario, siue inter pallij & altaris faciem; ad vitandam eam, quam supra diximus confricationem, commodum verò erit, pannum esse adeo latum vt vtraque telaris faciem, & sic pallia ab vtraque parte affixa contegat: & ita in media sui parte affixus telari, nunc quidem hinc inde extendatur, & ab omni latere ligaculis connectatur, nunc verò ad vnã partem tantum; prout duas facies telaris aut vnã contegere oportuerit. illud etiam cautionis adhibeatur

in telaris aſserculo superiore; vt eius angulus inferior cui pallium adhæret, omnino recidatur, & deprimatur, vt nullo modo possit acumine lædere pallium. eum altari pallia adhibentur, velamentum in superiori parte concione eis obſtendatur Missarum tempore tantum, nè sacerdos impediatur, vel adhærendo lædat paramenta: quod nè pedibus fiat, prohibebit tabella, quæ a suppedaneo surgens in altitudinem trium aut quatuor digitorum altare circummunit. Quod si ea aſserculorum contabulatione haberi non poterunt; ita plicentur, vt si quæ crucis species, aut imago affixa est, non inflectatur; cantioq; adhibeatur si oporteat, interpositi panni.

Tapetia, crassioresq; panni ad soli insternendi vsus, cum recondenda sunt, prius purgètur cera, & si quid aliud fordidum inhæserit; aeri post exponantur, & diligenter exagitentur ad excutendum puluerem; scopula bene munden- tur; & ita complicata suis locis recondantur.

Sacrificiæ fenestræ sæpè pateant sereno, siccoq; cælo; tũ capsulæ ductiles paulum educantur, vt etiam quæ intus sunt, sentiant aeris beneficium.

